

Incident u bušovického zámku L. P. 1679

Petr Mikota

Město Plzeň cílevědomě budovalo své panství. Již v 16. století získalo na východním okraji svého panství vsi Sedlecko, Smědčice, Strápoli, Chrást a Dýšinu. Kromě toho získalo část pozemků pusté vsi Kokot a Myší Újezd. Poslední ves – Bušovice – obklopená ze tří stran plzeňským panstvím, patřila do roku 1673 k Oseku a poté se stala samostatným majetkem drobného rytíře Jindřicha Purkharta Viderspergera z Vidersperka. Ten dokončil panský dům ve stávajícím hospodářském dvoře rozestavěný již předchozím majitelem Malovcem a nastěhoval se do něj.¹⁾ Koupí Bušovic získal Vidersperger od Malovce i část katastru zaniklé vsi Levce s rybníkem Kaliště (dnes Velký rybník ve Vitince).²⁾ Toto území je dnes součástí Vitinky. V bezprostřední blízkosti Bušovic se nacházely sporné pozemky na Kokotsku a v Myším Újezdě. Kokotsko bylo majetkově rozdrobeno a byly zde pomíchané lány patřící Plzni, Rokycanům a Bušovicím.³⁾ Nedořešená zůstala i situace v Myším Újezdě. Plzeňští si byli vědomi hospodářské převahy a chovali se k drobnému sousedu přezíravě. Konečně jeho obydlí v Bušovicích bylo proti jejich měšťanským domům pastouškou. Taková tedy byla situace před popisovanou událostí.

Co se stalo?

To osvětlí originální znění zápisu, který učinil jeden z plzeňských úředníků Jiří Tilligar:⁴⁾

Správa v příčině pana Viderspergera držitele statku bušovického, takto se vynachází:

Na poručení plzeňských pánův povolal jsem šafáře a Lanticha ze vsi Smedčice poddaný PPP Král. Kraj. Města Plzně, na ně jsem otázku učinil: Co jsou na tom vejjezd, který se byl stal 22. apríles 1679, skrze pana Frozina, pana Jiřího Arnoldta a jinších přítomných, v příčině uvorání průhonu vlastního PPP Města Plzně na Kokotsko běžícímu, od P. Viderspergera, jakožto držitele statku bušovického, byli viděli? Na to odpověděli takto: Když jsme po tom průhonu s pány chodili, uvorání průhonu k poli pana Vidrespergera spatřovali, P. Vidersperger ven před své okna na ves vyšel, vidíce pány po průhonu choditi, spodky z sebe spustil a na pány, račte odpustiti, zadek odkryl /S. P./ ukázal.

To dokazuje Bartoloměj Kautský, ze vsi Strápole PPP: poddaný, a to takto: Já sem již dávno od poddaných bušovských slyšel, že pan Vidersperger celou zimu na to se troštoval a pochlaubał, když páni plzeňský k spatření svých mezí vyjedou, že na ně spodky spustí, on že má svůj statek zaplacený a od JM: P: Pana Malovce koupenej.

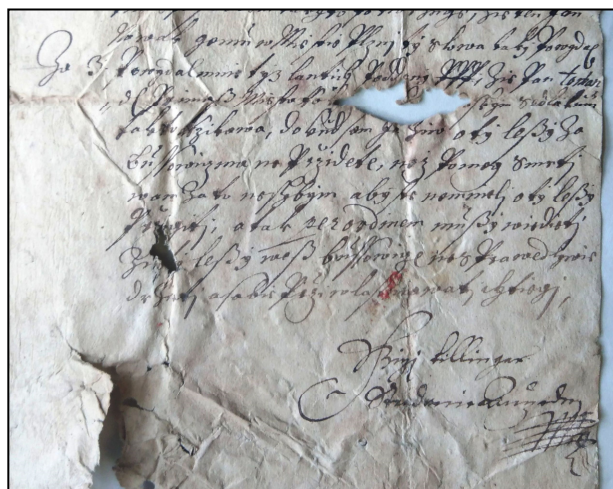
Tím způsobem Mirka Zroska?, podruhyne, která zůstává u tesaře blíž pana Prokopa, žena stará, již věkem sešlá, poddaná PPP, mně minulou středu u Doubravky potkala, na mě volala těmito slovy: Pane hejtmane počkejte, já vám něco povím. Já sem odpověděl: co nového? Ona řekla: Byla sem u toho zemana bušovského, nosila sem tam jemu 6 žejdlíků sadiček cibulních, pravila sem k němu: Pane co jste pak mysleli, že jste na naše pány plzeňský, račte odpustiti, spodky spustili a jim ukázali. Na to že tej ženě odpověděl: Babo, nejni pravda, kdo to praví,

lže. Ona že zase k němu pravila: Oni o tom všidci lidé rozprávějí, vždycky jsem Vás chválívala, již Vás nechválím, že ste to udělali. Pan Vidersperger s tou ženou že dobře znám jest, takto zase k tej ženě praviti měl: Babo stará, byl jsem před tím vožralý /račte mě odpustiti/, břicho mě bolelo, musel jsem spodky spustiti. Od ní jsem odjel, všidci o tom lidé rozprávějí, pravda toho musí býti.

Vlastně na den sv. Vojtěcha, při konané pouti do města Plzně ze vsi Dejšiny, jeden poddaný P: Viderspergera ze vsi Bušovic, jménem Jan Novák k tomu šafáři smědčickému takto rozprávěl: Včera, (sic!) kdy jste u nás po průhoně chodili, náš pan vždyckej na nás volal a křičel: vezměte kádě a běžte na ty plzeňský, a bíte a zmlaťte. My sme nechťeli jeho poslouchati i žádný sme se ani nehnuli, viděl, že nechceme to udělati, poslal k vašim pánům za hlavou?, o radu dal se ptáti, co tam na gruntech jeho chodějí a dělají. Lantich ze vsi Smedčic tím způsobem taky to potvrzuje, že ten Jan Novák jemu v městě Plzni ty slova taky povídal.

Povídal mě též Lantich poddaný PPP, že pan Tomandl, primas města Rokycan, (Bušovským sedlákům takto říkává: Dokud sem já živ, o ty lesy za Bušovícema nepřidete, než po mej smrti vám za to neslábím abyste neměli o ty lesy přijíti, a tak per ordinem, musí věděti, že ty lesy ves Bušovice nespravedlivě držeti a sobě přivlastňovati chtějí.

Jiří Tilligar z Stradanie ouřední

Ukázka z rukopisu Tilingarovy zprávy s jeho podpisem.

Zápis má 4 oddíly (v prepise odstavce), které popisují jednotlivá svědectví. Je vidět, že poněkud komické gesto pana Viderspergera nezůstalo utajeno. Dokonce se zdá, že to roznesli i někteří bušovičtí poddaní. Plzeňští to také náležitě využili ve svůj prospěch a začalo vyšetřování. Tím byl pověřen úředník Jiří Václav Tilingár ze Strádáně (1629–1693), erbovní měšťan plzeňský, v té době zastávající funkci hejtmána, tj. osoby, která má mj. na starosti poddané.⁵⁾ Vyslechl několik svědků, v zápise jmenovitě uvedených. Někteří jsou uvedeni plným jménem – z důvodu přesnosti svědectví. Známější osoby jsou uvedeny zjednodušeně: Smědčický šafář jen funkcí a další poddaný – Lantich ze Smedčic jen příjmením.⁶⁾

Videršpergar se snažil vymlouvat, že byl opilý a chtělo se mu na záchod, ale i jeho vlastní poddaní ho usvědčovali, že se na plzeňské pány již dlouho chystal. Je zde vidět i blízký vztah bušovického zemánka k poddaným. Chodil s nimi do hospody – jiná tam ani nebyla. Zajímavé je i svědectví podruhyňe Zrosky, která byla zřejmě již odedávna známá s Videršpergarem.

Jádro sporu

Jednalo se o běžnou kontrolu průhonu. Průhon byl koridor určený k pohybu dobytka ze vsí na pastviny. Často vedl po hranici panství. Nesměl se orat, ale protože kontrolní vejchozy se konaly často po dlouhé době (i více než 10 let), stávalo se, že okolní majitelé průhon uorávali.⁷⁾ To se stalo i zde a Plzeňští to připomínkovali. Otázkou ovšem je, kudy průhon vedl. Panský dům, který byl dějištěm události, se nedochoval, stával však pravděpodobně v areálu dvora, tedy poblíž dnešního zámku. Průhon musel vést dostatečně blízko, aby bylo páně Videršpergarovo pozadí viditelné. Dnešní hranice katastru je ovšem poměrně daleko. Je možné, že se jednalo o průhon Plzeňských, který umožňoval honit smedčický dobytek do lesů na Kokotsko po bývalé hranici zaniklé vsi Myší Újezd. Z toho by plynulo, že průhon vedl západně od vsi.

Důležitá je i zmínka o příslibu rokycanského purkmistra Bušovickým, že nepřijdou o lesy. Kokotskem se táhlo několik pruhů lesních pozemků (původně se jednalo o pole), které patřily Plzni, Rokycanům a Bušovickým. Zdá se, že v této době ještě nebyly definitivně rozděleny pozemky zaniklých vsí Kokot a Myší újezd.

Další vývoj sporu

Dne 12. 7. 1679 proběhl výchoz za účelem vymezení hranic zaniklé vsi Myší Újezd. Bylo to nedlouho po popisovaném incidentu a je možné, že výchoz byl tímto incidentem přímo vyvolán. Výchozu se účastnili kromě poddaných z Dýšiny, Smědčic a Bušovic zejména zástupci vrchnosti: Jindřich Vidršpergar z Vidršperku a na Bušovicích, z Plzně (dva členové rady a tři z obce), z Rokycan (císařský rychtář a primátor) a dále svědkové z okolní šlechty pan Říčan na Darové a Zikmund Emmerich hejtman z Oseku.⁸⁾

Zdá se však, že strany nedospěly k dohodě a výchoz se opakoval v následujícím roce, kdy trval neobvykle dlouho – celé tři dny: 26. 4., 30. 4. a 2. 5. Třebaže v zápise je hranice velmi podrobně popsána, je ztotožnění se současnou situací obtížné, protože uváděné mezní stromy již neexistují a kamenů je rovněž všude plno. Výslovně je ale zmíněn problém uorání průhonu ze strany p. Videršpergara, s upřesněním, že tak rozšířil pole s ovsem.

Pravděpodobně však nakonec došlo k dohodě o hranicích. Přesto se v roce 1721 opět jednalo o sporných hranicích v prostoru Myšího Újezda.⁹⁾

Poslední slovo však měli nakonec Plzeňští. Roku 1745 se jim konečně podařilo koupit statek v dražbě.¹⁰⁾ Tím byl odstraněn tento „pytel“ a hranice plzeňského panství se vyrovnala. K bušovickému katastru byla připojena většina území Myšího Újezdu a sporné lesy na Kokotsku. Zůstaly jen drobnější enklávy Rokycan, které byly vyřešeny směnou pozemků v rámci stabilního

Katastrální hranice ve východní části plzeňského panství. Zakresleny zaniklé vsi Kokot, Myší Újezd, Levce a Hoholov. Vyznačeny majetkové enklávy Plzně, Rokycan a dýšinské fary na území bývalého Kokotu (kresba P. Mikota).

Situace v okolí rybníka ve Vitince na podkladě mapy stabilního katastru. Čárkovaně vyznačena dnešní katastrální hranice.

katastru ve 30 letech 19. století. Rovněž výběžek s rybníkem ve Vitince je dnes opět součástí oseckého katastru.

Poznámky: 1) Mikota, P.: Šlechtická sídla Malovců na panství Osek po třicetileté válce. Hláska 33/3, 2022, s. 20–22. 2) Národní archiv Praha, fond Desky zemské (DZ), sign. Desky zemské větší (DZV) 390, fol. L27–M4. 3) Mikota, P.: Hranice mezi plzeňským a rokycanským panstvím. In: Na stopě (pre)historii jihozápadních Čech 5, 2021, s. 77–97. 4) Zápis se zachoval ve zbytcích městské registratury: Archiv města Plzně (dále AMP), RMR 1, 1f31/40 – složka o 4 stranách, z toho 3 popsané, poškozeno. 5) Podrobněji k Tilligárům ze Stádáně Rožmberský, P.: Tilligar ze Stradaně. Vlastivědný sborník 17/1, 2007, s. 22–23. 6) Jednalo se zřejmě o Martina Lanticha, chalupníka ze Smedčic – je uveden z zápise z vejchozu z roku 1679 (AMP, rukopisy, i. č. 44, fol. 160). 7) K průhonům více viz Mikota, P. – Rožmberský, P.: Maršály, reinsteiny a pardusy na Plzeňsku. Plzeň 2017, s. 53–55. 8) Citace v pozn. 4. 9) AMP, listiny, sign I 489. 10) Chmelíř, V.: Bušovice zámek a tvrz. Plzeň 1997, s. 12.

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

Konference Křivoklát 2022

Dne 21. 10. se v areálu hradu Křivoklát konal VIII. ročník kastellologické konference věnované památce prof. Tomáše Durdíka, od jehož smrti uplynulo již 10 let. První referát připomněl jeho lidské stránky v amatérském divadle – z něj vycházela i jeho přezdívka „obr Koloděj“. Z konferenčních témat vybírám: obléhání Karlštejna, neznámá kolekce akvarelů s hrady od A. Mánesa, tvrz Hamr u Veselí nad Lužnicí, Černá věž Pražského hradu, Litice nad Orlicí, kapitulní hrad v polském Kwidzynie, hrad Krupka, opevnění na historických cestách z Prahy na Podblanicko, institut boření hradů, úpravy hradu Krašova ve 20. století, využití detekce proteinů z varné keramiky pro určení užívaných potravin, horské hrady na Šumavě.

Antonín Mánes, hrad Vltčejn.

Konference se již stala významnou součástí kastellologického bádání a uspokojí každého badatele v tomto oboru.

Petr Mikota

KAS na Wikipedii

Petr Mikota – Jan Boukal

Jako závěrečný úkol kurzu Wikipedie pro seniory jsem si vytkl za cíl vytvořit o KASu příslušné heslo. Postupně jsem jej vytvářel v cvičném prostoru, zvaném „přískoviště“, podle toho, jak jsem pronikal do syntaktických možností encyklopedie. Jaké bylo ale moje překvapení, když jsem na závěr hodlal slavnostně přepíchnout hotový článek na internet, a heslo KAS už tam bylo! Pouhé tři dny před tím ho vytvořil Jan Boukal, člen pražské pobočky KAS, již zkušený wikipedista. Z příběhu plyne poučení, že doba je zralá, aby KAS na Wikipedii aktivně vstoupil. Prohlédněte si některá hesla: Kastelologie v Česku, Klub Augusta Sedláčka, Hláška, Petr Rožmberský, Zdeněk Fišera a řadu dalších a nebojte se zapojit do jejich vylepšování. A nyní předám slovo zkušenějšímu, aby pokračoval.

PM

Na Wikipedii jsou v současné době nedostatečným způsobem zpracována zejména hesla o tvrzích. U již založených stránek o šlechtických sídlech by se daly vytvořit odkazy na články z Hlášky, Castellology, Dějin staveb a dalších periodik (AH, ČSPS apod.). Články lze doplňovat jak do poznámek pod čarou, tak do bibliografií k tématu, v případě elektronizované Hlášky je velmi snadné vytvořit odkaz s přímým proklikem.

Dalším tématem, jemuž se mohou členové KASu při doplňování Wikipedie věnovat, jsou dějiny české kastelologie. Mnohé její významné osobnosti, které byly či jsou členy KASu, by si určitě zasloužily vlastní heslo. Kritériem, dle něž administrátoři Wikipedie posuzují, zda článek ponechají či smažou, je přítomnost několika relevantních zdrojů.

Máte-li čas a chuť, zapojte se prosím do tvorby této veřejné a všeobecně využívané encyklopedie. Pomůžete tak

všem zájemcům o šlechtická sídla a současně tak zviditelníte KAS a práci jeho členů.

JB

Už jste četli...?

Vladislav Razím: **Středověká opevnění českých měst. 1. díl: Výklad.** NPÚ, ÚOP středních Čech, 2022. Závěrečný svazek třídílné série o městských fortifikacích v českých zemích.

Památky. Jižní Čechy 1/2022. Nový časopis Národního památkového ústavu. Číslo je věnováno jihočeskému regionu a obsahuje příspěvky Jany Pařízkové Čevonové a Marka Pařízka: Nádvoří královského paláce hradu Zvíkova před Marchettiho rekonstrukcí v osmdesátých letech 19. století, Václava Hájka: Konzervace zříceniny Karlova Hrádku u Purkarc a Jany Štorkové: Výběr z kulturních památek nově prohlášených v letech 2019–2021.

Lukáš M. Vytlačil

Památky středních Čech 1/2022. Zde mimo jiné: L. Olivová: Čínské dřevorezy na stěnách veltruského zámku; L. Slabý: Hrad Kožlí. Historie lokality na základě písemných pramenů a její současný stav; J. Nusek: Návštěvy korunního prince Rudolfa a úpravy zámku a obory ve Vlašimí.

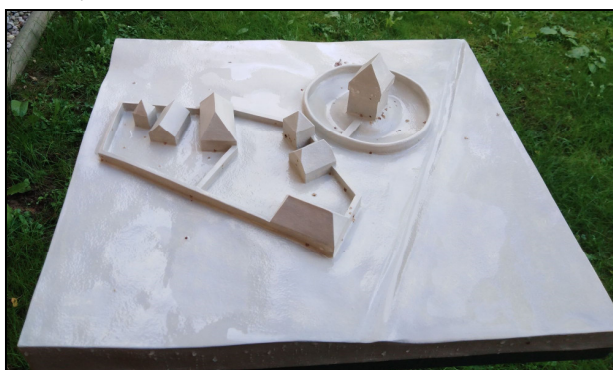
Západočeské archivy 13. 2022. Z obsahu: Jiří Úlovec, Zámek v Obytčích v roce 1770.

Archaeologia historica 47. 2002. Z příspěvků: F. Kasl – P. Sokol, Příspěvek k poznání zázemí hradu Věžka u Plzně. Fortifikace a komunikace v blízkém okolí hradu; L. Kursová – L. Kovačiková, Interpretace zvířecích kosterních pozůstatků z hradu v Úštěku; P. Dmowski – J. Unger, Nádobkové kachle ze 14. století z hradu Kost v severovýchodních Čechách. Příspěvek k počátkům užívání kachlů na šlechtických sídlech; P. Dmowski – T. Bek – M. Beková, Archeologické nálezy militarií z okolí hradu Potštejna ve východních Čechách jako doklady jeho trojího dobývání v letech 1339, 1399 a 1432/1433; D. Vích – J. Fomín, Nález slunečních hodin z hradu v Brandýse nad Orlicí.

Václav Chmelíř

To každá vesnice nemá !

Obecní úřad v Kornaticích nechal instalovat před svým úřadem modely panských sídel, které stávaly v okolí vsi: hrad lopata a tvrze Dolní Neslívky, Javor a Mydlá. Modely a informační tabuli vytvořil znalec této oblasti Milan Novobilský. Kornatice jsou vzorovým příkladem zájmu místní samosprávy o historii svého bydliště.

Model Tvrze Dolní Neslívky.

Zprávy z klubu

Rada

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň. Tel. 606 666 418, e-mail: marcela.lodrova@seznam.cz. Internetové stránky: <http://www.klub-augusta-sedlacka.cz>.

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň, Tel. 606 666 415, e-mail: tokarel@seznam.cz.

Autovycházka na hrad Bělá měla za cíl seznámit se s prací Spolku pro záchranu hradu Bělá. Zúčastnilo se 15 členů KAS a zástupci spolku. Prošli jsme si prořezaný areál hradu. Prohlédli jsme dosud špatně přístupnou tarasní zeď s druhotně použitými články ze starší stavby a prodiskutovali její zabezpečení.

Na pravidelných schůzkách v říjnu jsme vzpomněli obrazem i slovem na zemřelé členy Jana Lešetického a Jiřího Světlíka, v listopadu informoval Tomáš Karel o nových zjištěních k tématu tvrz či hrad v Bystřici nad Úhlavou. V prosinci proběhla řízená diskuze na téma Církevní hrady v západních Čechách, která bude pro složitost tématu pokračovat ještě v lednu.

Filip Kasl

Pobočka Hradec Králové

Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik.jiri@npu.cz, jaroaslav_cerny@centrum.cz.

Tradiční podzimní výlet hradecké pobočky KAS se uskutečnil v sobotu 17. září 2022. Pod vedením J. Slavíka se další 3 členové (Čížek, Nožička a Švejkar) a 1 rodinný příslušník vydali na Havlíčkobrodsko na lokality, které zatím většina z členů výletu nikdy nenavštívila. Účast byla částečně ovlivněna nepřízní počasí, déšť a chlad nás provázal po celý den. Nutno říci, že jsme deště byli ušetřeni při návštěvě jednotlivých lokalit a nebasa si notnou dávku vody ponechala na dobu našich přesunů auty. Nicméně náladu to nepokazilo av průběhu výletu někteří členové našli prostor pro sběr hub, a že úlovky byly hojné.

První lokalitou naší výpravy bylo tvrziště Přechod v obci Sobiňov u Žďírce nad Doubravou, zde jsme také navštívili místní minipivovar za účelem nákupu vzorků. Následně jsme se vydali na zříceninu hradu Ronovec, poté nás čekala zastávka v obci Železné Horky, kde na původním pěkně zachovalém tvrzišti stojí novověká budova – sýpka. Opět pod hrozbou deště jsme se zastavili na nedaleké Žižkově mohyle u obce Žižkovo Pole. Poslední zastávkou byla zřícenina hradu Ronov nedaleko Přibyslavi, kterou jsme důkladně prozkoumali. Za daných povětrnostních podmínek se výlet vydařil k plné spokojenosti účastníků a na pravidelné prosincové schůzi již budeme plánovat jarní výlet.

Jiří Slavík

Hradecká pobočka na výletě, nahoře Železná Horka, dole hrad Ronov.

Další informace od poboček redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.

Kontakty na ostatní pobočky:

Pobočka Praha

Kontaktní adresa: KAS Pobočka Praha, PhDr. Helena Klímová, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: Petr Valenta, geomess@volny.cz.

Pobočka Brno

Kontaktní adresa: Stanislav Pivoňka, Bořetická 4, 628 00 Brno, e-mail: st.piv@seznam.cz.; Ing. Pavel Švehla, Ondráčkova 3, 628 00 Brno-Líšeň, e-mail: svehla.pavel@volny.cz.

Pobočka Zlín

Kontaktní adresa: KAS pobočka Zlín, MUDr. Jiří Hoza, Česká 4760, 760 05 Zlín. Tel. 737177346. E-mail: jihaz@post.cz. Int. stránky pobočky: <http://www.kaszlin.estranky.cz>.

Pobočka Humpolec

Kontaktní adresa: KAS, pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec, E-mail: kocmani.hu@seznam.cz, frantisek.kocman@mesto-humpolec.cz, tel: 777347511. Internetové stránky pobočky: <http://www.hrad-orlik.cz>.

**Uzávěrka dalšího čísla: 10. 3. 2023
(vyjde v první dubnové dekádě 2023)**

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. lednové dekádě 2023.

Šéfredaktor Mgr. Václav Chmelíř, Ph.D. (rozumber@post.cz.), technický redaktor ing. Petr Mikota (pmikota@post.cz), redaktor pro internet Milan Novobilský (klub_augusta_sedlacka@centrum.cz).

Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň.

Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění statutárního města Plzně.

Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 350 výtisků.